

Сәлиһннә дәрһалтатым баһылыға М. САВВИН

по Чурапчинскому улусу МРИ МНС РФ по РС (Я)

ДЫЛААР
УОННА
ДЬОННОР

почкатын илин омуктардын аргый ай эргичингэтэ туран, "Ну-с!" дии-дии быһаарар биолог Н.О.Винокуров, кини кэргэн зийэлини эйбэс, САССР оскуолаларын үтүөлээх учуутала, географ А.Ф.Винокурова, үлүһүдэбинэ паарталар икки ардыларынан кыбылла-кыбылла уруңнар сэриилэрин үлүртүтүүнү кэпсир и-

дытыгар улахан өхсүүнү онгорбут омсолорх уурааба биһигини, оччотообу бүтэһик курс студенттарын, эмиз тумнубатаба. Оскуолаба кириэхтэн ыла дингэтэн үөрэппит саха улуу дьоно Өксөкүлээх, Алампа, Неустрова айымньыларын ааҕан тугу билбиппит барта национализмга сыһарыллан үөрэх программатыттан

тарбытын, тэтэрээттербитин, үөрэтэр пособиеларбытын барытын тиэнэн 4 учуутал, 2 биэлсэр уонна сирдьиппит буолан 10 хонук аһаҕас халлаан аннынан айаннаан "саппас" дии-ди ааттаах тыллаах, хаардаах сиббиктэригэр түбэһэн илби сытыйан, тонгон-хатан, тагас-сал илдьирийэн оскуолабыт

былпыт. Барт аҕыйах сыл учууталлаатарбыт даҕаны, бэйэбитин син-биир учууталынан ааҕынабыт, үөрэппит учууталларбытыгар билингиз дьирэ махтанабыт.

Доботторбут А.П. Карелова (Сидорова), И.Н. Петров Өлүөхүмэ Токотугар олохсуйдулар. А.П.Чирикова (Местникова) 40-ча сыл учууталлаан Үөһэ-Дьааҥы улуһун бочуоттаах гражданинын аатын сүктэ. Сизинэрин биэбэйдээн онно олорор.

Калин эбии курстанинар математиканы үөрэтэр быраабын ылан Муома улуугар бастакынан Россия норуотун үөрэбириитин туйгунун знагынан наҕараадалаабыт, кэлин Сыланга кэлэн "Банинаах учуутал" дэппит И.М.Дягилев, олус сыты-бэргэн тылларынан нууччалык-сахаалык тылбаастаан күлүрэр идэлээх Хадаартан төрүттээх И.П.Поталова (Григорьева) төһөлөөх элбэх обону ааҕарга суруйарга үөрэппиттэрин кини ааҕан сиппэт. Норуот үөрэбириитин туйгуннара, ким-хайа иннинэ институту бүтэрэн нуучча тылын учууталлара буолбут А.П.Васильева (Ермолаева), Т.Н.Хомутова, историк В.Д.Ефимова үгүс ычаты үөрэтэн баран бочуоттаах сынныаланга тахсыбытара. Кинилэртэн Татьяна Николаевнада "Учууталлар учууталлара" бочуоттаах аат иҥэриллибитэ барыбыт сүргэтин кетээр. Халыма, Верхоянскый уонна Чурапчы улуустарын оскуолаларыгар үбүн кэмгэ маҕнайы эрэ кылаастары үөрэтэн сэдэх идэни баһылаабыт М.О.Федорова училищаны бүтэрэригэр Гаврил Сивцевтиин олохторун холбоон курс бастагы ыла буолан үөрдүбүттэр. 4 оболоро бары хойутаан баран биһир сыл сыбаайбалаан, билигин дьылээх-уоттаах үтүө ыал буолан олороллоруттан үөрэн эдйиһит отох сизинэрин биэбэйдириттэн соло булбат.

Училищени бүтэрээт саҕардым үлэлээн иһэн Муома, Чурапчы улуустарыгар үөрэх управлениин аппаратыгар үлэлээбит, үөрэнэ сылдьан курс үрдүнэн соботох чаһылаах кинибиһит П.М.Гуляев сэгтэ уонун лаппа ааһыар дьирэ общественнай үлэттэн туораабакка сылдьар. Чаһы курдук чуолкай, барытын тутта-хаба, мээрэйдии сылдьар, мындыр уус И.Р.Михайлов, курс бастык ырыаһыта Т.Г.Павлов ыла кэлин сылларга прикладной искусство, үлэ уонна төрүт культура төрүттэрин саҕына түбүгүрэллэр. А.И.Матвеева (Маркова), Е.М.Ефремова (Павлова), А.С.Чичигинарова (Лыткина), В.М.Иванова (Пермякова) учуутал идэтигэр бэриниллээх буолуу үтүө холобурун көрдөрбүт, үөрэппит оболорун куттарын тулуп, дьон-сэргэ махталын ылыт үлэһиттэр. Бочуоттаах сынныаланга таһымаллар да, мэлдьи түбүгүр, дьаһайса, кырдыары билимнээх букунаһа сылдьалларыттан кини эрэ сүргэтэ кетөрүлүр.

Дьылба-хаан онгоһуута кытаанах. Айбыт айыларбыт хайдах дьаһайыттарынан бу күн сиригэр кэлэн барабыт дииллэрэ кырдык быһылаах. Училищени биһиргэ үөрэнэн бүтэрбиттэртэн хайа өхсүбүт аҕарбыт билигин суох. Сэрин, сут-кураан, хоту көһөрүлүү, аас-туор олох өхсүүлэрэ эрэ диир кэрэгэй. Болдохпут, ботобут онук буоллаба. Билигин санаан көрдөхкө, саамай бас-

тыһнарбыт, улаханник эрэ-нэр, үүнэр кыахтаах доботторбут эрдэлээбит курдуктар. Сүрүн түмээччибит, көрдөөх-нардаах үтүө доботтор Н.П.Васильев үрдүк үөрэби бүтэрэн комсомольскай-партийнай үлэлэргэ ким хайа иннинэ уһаарыллан, "Сага олох" хаһыакка редактордаан баран төрөбүт Тааттатыгар тийиһин райсовет испоконмун председателин солбуйааччытынан үлэлини олорон, өлүү түбэлтэлээх дьэ биккэ дьылы, ийитинин биир күн суорума суолламмытара. Курсунан бары түмсэн тийэх суолугар атаарбылпыт.

Норуот үөрэбириитин туйгуна, Норуоттар Добродуһууларга орден кавалера, элбэҕи эрэнэр кинибиһит М.С.Оконешников дойдугар партком секретарынан үлэлини олорон эмискэ өхтүбүт, онтон өрүттүбүтэбэ. Республика бастагы үрдүк үөрэхтээх хайыһар трюнерэ, федеральнай таһымнаах судья Н.Н. Барахсанов, юстиция старшай советнига, республика норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ А.Т. Кулаковскай, БСЛКС обкомун бюротун чилиэнэ буоларга тийэ итэҕэли ылыт, курспут баяниһа, үгүсүтүгэ, кэлин культура систематыгар үлэлээбит П.И.Керемясов, норуот үөрэбириитин туйгуннара: Таатта райисполкомун председатели А.Е. Турнин, Россия физическай культурын үтүөлээх үлэһитэ үрдүк асты Саха сиригэр бастакынан ылыт, улуус бочуоттаах гражданина К.С. Постников, кырдык да, кини эрэ барта себүлүүр, ытыктыр төлөнөөх ыччатара этилэр.

Аргый аҕай да сырыттар барытын бүтэрэн иһэр, историк идэтин ылыт Н.Н.Ефремов, бүтэһик курска кэлэн үөрэммиттэртэн сэрин ветерана, үөрэнэ сылдьан билигин ДВП-га үөрэппит, олус кытаанах ирдэбиллээх Г.С.Сивцев, мэлдьи сатала суох улахан онгоһуу хамсатын туора уоба сылдьар, олус аһаҕас дууһалаах, са-модетельнай артист Р.М.Степанов, биһиргэ үөрэммиттэртэн бастакынан норуот үөрэбириитин туйгуна буолбут, наһаа дьаһаллаах истин добор Е.Я. Барашкова уо.д.а. олоххо төлөнү онгоруоттаахтары арыллы-бакка, симэлиһэн хаалаахтаахтара...

Үөрэх сырдык аартыгын арыһына ситиһилибэтэх, кыаллыбатах элбэх буолуо эрэри, биһиги көлүөнэ кини, дьон быһытынан сэмэйдик, идэҕэ бэриниллээхтик үлэлээтибит. Биир эмэ кини ойо ыстанан үлүлүүчү үтүөлэри онгорботобун да иһин, ыра санаанан кынаттанан учуутал бочуоттаах аатын үрдүктүк тутан үөрэтэр-интэр, тэрийэр үлэ араас салааларыгар күүспүт-кыахпыт тийэринэн улууспут, республикабыт инники хардыларыгар олук уурбуллурун кизэн туттабыт.

Спартак Николаевич
ЧИЧИГИНАРОВ,
тыыл, үлэ ветерана,
журналист.

Хаартыскаларга: үөһэ -- үөрэнэ сылдьан кылаас салаааччыта Л.Н.Барахсанов кытта. 1951 сыл; аллара -- ЧПУ-ну бүтэрбиһит 25 сылыгар анаммыт түмсүүбүтүгэр.

ЫРА САНААНАН КЫНАТТАНАН

БИЛИГИН ЧФКСИ үөрэнэр-лабораторнай корпуһа турар сиригэр 1934--1957 сс. педагогическай училище үлэлээбит. Ол республика үөрэхтээһин сайдытыгар ураты суолтаны ылыта.

Биһиги, 15-с выпусктар, итиннэ 1948--1952 сс. үөрэммиппит. Учуутал үрдүк аатын сүкпүппүт быйыл 50 сыл буолла. Училищебыт билигин суох да буоллар, бэйэбитин саас да баттаатар, ол кэрэ кэммитин олус кэрэтик санаан биэс сыл буола-буола түмсэн эдэр саастыын санаһар үгэстээхпит.

Директорбут уларыбат биир кителлээх, үрдүк нүксүгүр уҕуохтаах, ыраах Горькай куораттан төрүттээх нуучча киниэ Ф.З.Самарини улуу педагог Макаренко бэйэтинэн сылдьарын курдук санаырыт. Биирдэ эмэтэ күүскэ саҕарбытын өйдөөбөппүн эрэри, улаханник толлор, убаастыыр этибит. Кини биһиги үөрэнэр кэммитигэр тутуунан ордук үлүһүбүтэ. Студенттар күүстэринэн бэрт элбэх дьэниһи көһөрөн киллэрэн туттарбыта. Сайынны биригээдэ тэрийэн корпустары барыларын штукатуркалаппыта. Уоттаах таастаах ачыкылаах, наһаа чуолкайдык чопчулаан саҕарар, диирин билимнээх кылааспытсалайааччыта физик Л.Н.Барахсанов, билигин да оскуолаларга сэдэхтик көстөр толору тэриллээх үтүөкэннээх кабинеттар чаһытын це-

торик С.С. Попов, уроокка соруудах биэрэн баран английскай тылынан тахсар "Кизнээни Москва" хаһыаты ааҕар үгэстээх, Россия үтүөлээх учуутала А.П. Ермолаев курдук ис дууһаларыттан үлэлиир, олохторун бүтүннүүтүн ыччаты иитиһэ анаабыт педагогтарга үөрэммиттэринэн бары да кизэн туттабыт.

Биһиги курс олус түмсүүлээх, илээх этибит. Туох да ингэ-дьаҥа суох ыраас сыһаммыт сааһыран истэхпит аайытын истинг, дьин ис дууһаттан добродуһуга кубулуйан улахан дуоһуууну саҕар. Студентны сылдьан ким хайдах туттубута, саҕарбыта, үөрбүтэ-көппүтэ, дьээбэлэммитэ, ардыгар хомойбута-хоргуллуута барыта тийиллэн, олохпут кэрдийтэ буолан түмүллэн ордук кэрэтийдэн кэллэлэр. Училищебыт базарай оскуолаларыгар бастагы сэмэй уроктары биһиргэ төһөлөөх эппикти-нээстэббин учуутал буоларга үөрэммит эр кини өйдөөн сөп. Биһиргэ үөрэнэр табаарыстарың, методист-учууталларың көрөн олордохторуна тугу эмит сыыстаххына, кэлин ирдэбиллээх буоларын билэн туран бастагы сабаллаһын ордук долгууулаах буолар. Ол да иһин сорохторбут туг-тан саҕаран, сиһирэ-халты, дуктаах тутуунан кэбиспиттэрэ кэпсээн буолан баччааҥга дьэри кэллэбэ. 1952 с. муус устарга ССКП обкома саха литературатын инники сай-

уһуулан, саха литература-тыгар государственнай экзаменнар ытыллыбатахтара. Ол үрдүнэн сабыс-саҥа кырааска сытынан аҕылыбыт учуутал диплому 34 выпускник бары ылылпыт. Ити сыл үрдүк үөрэххэ кириэн экзамены Чурапчыга тахсан тулуптуттара. Онно 3 выпускник очнай, 7 выпускник кэтэхтэн отделениеларга туттарсан кирибиппит.

Биһиги көлүөнэ уопсай дьыала туһугар олорорго-үлэлииргэ итиллибиппит. Ким да күһэйбэтэбин үрдүнэн, баҕаран, дуулуһан тураммыт айан-суол суоҕун, усулуобуйа мөлүбүн истэ-истэ үүнэр көлүөнэни үөрэтэр-интэр романтиканы батыһан Үөрэх министрствота анаабыт сирдэригэр үлэлини көппүппүт. Аҕардас Усуйаанаба бэйэ буолан анаммыппыт. Улуус киинигэр тийбиһиппитигэр П.Толстякованы, Г.Захаровы уонна миһигин сэттис кылаас саҥа аһыллыахтаах Тумат оскуолаларыгар ыппыттар. Ол сирбит 22 көстөөх, сайынны ыйга биирдэ эмит атынан почта тиздэллэр үһү. Хата, олохтоох колхоз 4 кини эрдэр эргэ ончотун атыылаһан онон ытар буоллуппар. Дьааҥы боротуоката Сомордоонунан сүүрбэччэ көһү таһыары киирэн муора хомутунан эргийэн Чондоон дьон дохсун сүүрүтээх хайа үрэбин өксөйөн тийиһтээхпит. Ончобутун бэйэбит өрөмүрүннээн, оскуолабытыгар тырыллыбыт учебник-

уһуулан, саха литература-тыгар государственнай экзаменнар ытыллыбатахтара. Ол үрдүнэн сабыс-саҥа кырааска сытынан аҕылыбыт учуутал диплому 34 выпускник бары ылылпыт. Ити сыл үрдүк үөрэххэ кириэн экзамены Чурапчыга тахсан тулуптуттара. Онно 3 выпускник очнай, 7 выпускник кэтэхтэн отделениеларга туттарсан кирибиппит.

Биһиги көлүөнэ уопсай дьыала туһугар олорорго-үлэлииргэ итиллибиппит. Ким да күһэйбэтэбин үрдүнэн, баҕаран, дуулуһан тураммыт айан-суол суоҕун, усулуобуйа мөлүбүн истэ-истэ үүнэр көлүөнэни үөрэтэр-интэр романтиканы батыһан Үөрэх министрствота анаабыт сирдэригэр үлэлини көппүппүт. Аҕардас Усуйаанаба бэйэ буолан анаммыппыт. Улуус киинигэр тийбиһиппитигэр П.Толстякованы, Г.Захаровы уонна миһигин сэттис кылаас саҥа аһыллыахтаах Тумат оскуолаларыгар ыппыттар. Ол сирбит 22 көстөөх, сайынны ыйга биирдэ эмит атынан почта тиздэллэр үһү. Хата, олохтоох колхоз 4 кини эрдэр эргэ ончотун атыылаһан онон ытар буоллуппар. Дьааҥы боротуоката Сомордоонунан сүүрбэччэ көһү таһыары киирэн муора хомутунан эргийэн Чондоон дьон дохсун сүүрүтээх хайа үрэбин өксөйөн тийиһтээхпит. Ончобутун бэйэбит өрөмүрүннээн, оскуолабытыгар тырыллыбыт учебник-

Курспуттан кэлин салгыы үөрэнэн 12 кини үрдүк үөрэби бүтэрбиттэрэ, 11 үлэһиннээхпит РСФСР норуотун үөрэбириитин туйгуннарын аатын сүктүлэр, уон кини комсомольскай-партийнай, советскай үлэлэргэ тардыллы-

Редактор Г.Г. ПОПОВ
ААДЫРЫСПЫТ: 678670, Чуралчы сал
Карл Маркс уул, 26 "а".
ТЕЛЕФОННАРЫТ:
редитор – 41-332, отделлар – 41-265.
E-mail: saraoloh@churapsalcha.ru